

Pankulych Larisa. The results of the first stage of decentralization in Ukraine: achievements and unresolved issues

In recent years, the reform of the administrative-territorial structure of our state is gaining momentum. According to the results of its first stage, we arrive at the conclusion that in the whole this process is successful — in recent years the main package of laws has been adopted to extend the powers of local self-government bodies and optimize the provision of administrative services. Based on the new legislative framework, the motivation to inter-municipal consolidation has increased, appropriate legal conditions and financial mechanisms have been created for the formation of capable territorial communities of villages, settlements, cities, which unite their efforts in solving urgent problems. The achievements of the reform are to improve the governance structure, reduce the level of potential political corruption through direct intergovernmental relations between the center and the communities. At the same time, there is a risk of socio-economic differentiation for wealthy and poorer communities. At present, regional and subregional levels of governance are at the top of the agenda. Among the outstanding issues remains low activity of citizens, lack of desire to take responsibility for themselves and make decisions. To advance the reform, it is necessary to explain the advantages of the new system not only to the authorities, but also to the members of the communities themselves.

Key words: decentralization, local government, local governments, territorial organization of power, local community, local government reform, voluntary association of communities, subsidiarity.

УДК 327.8: 15

А. П. ДЕМАРТИНО

**ОСОБЛИВОСТІ ВТРУЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Розкриваються сутність та причини організації втручання Росії у внутрішньополітичні процеси країн Європейського Союзу. Розглядаються основні інструменти впливу на політику країн ЄС. Виокремлюються особливості їхнього застосування.

Ключові слова: втручання, вплив, інструменти втручання.

© **ДЕМАРТИНО Андрій Павлович** — кандидат історичних наук, докторант Інституту держави і права імені В. М. Корещького НАН України

Demartyno Andrii. Features of the Russian Federation's interference in the internal political processes of the countries of the European Union

The article reveals the essence and causes of the organization of Russia's interference in the internal political processes of the countries of the European Union. The main influence instruments on EU countries policy are considered. The features of their application are singled out.

Key words: *interference, influence, interference instruments.*

Питанню втручання Росії у внутрішні справи країн ЄС почали приділяти належну увагу лише з 2014 р. Пов'язано це з анексією Кримського півострову та окупацією частини Донецької та Луганської областей. У цей час у ЗМІ стає популярним поняття «гібридна війна». Водночас спостерігається зростання зацікавленості даним явищем серед науковців ряду соціальних наук. Але, слід розуміти, поняття «гібридна війна» є настільки широким і комплексним, що вимагає серії детальних досліджень, починаючи від з'ясування сутності ведення такого типу конфлікту, закінчуючи напрямками завдання ударів та інструментами, які використовуються для цього. Досвід Росії демонструє, що її керівництво найбільш ґрунтовно підійшло до питання розширення меж гібридної війни. Мова йде про інтернаціоналізацію та фактичне розв'язування конфлікту в усіх площинах та на всіх можливих фронтах. Відповідно, говорячи про безпосередні воєнні дії на тимчасово окупованій території України, варто розуміти, що паралельно з ними Росія розгортає не менш важливу боротьбу на просторах ЄС, а саме — цілеспрямовано організовуючи та здійснюючи вплив на внутрішньополітичні процеси як на його загальні інститути, так і на окремо взяті країни. Ця проблема й покладається у дане дослідження.

Перш за все варто звернути увагу на те, що серйозних напрацювань із даного питання досі немає. Пояснюється це як новизною, так і плінністю даного процесу. Відповідно, фактична база постійно поповнюється, що й унеможливорює комплексне дослідження. На сьогодні більшість розробок проблеми втручання РФ у внутрішню політику країн ЄС здійснюється на рівні наукових статей. Причому не лише в галузі політології, а

й у галузі юриспруденції. У даному контексті варто згадати напрацювання, перш за все, західних вчених — таких як М. Оренштейн, Д. Келемен, К. Чіввіс і К. Штельценмюллер. Ці дослідники чітко окреслили напрями впливу Росії на країни ЄС та розкрили окремі аспекти його дієвості. Для розуміння російських претензій до Заходу та специфіки обґрунтування втручання у справи ЄС доцільно звернутися також до досліджень С. Перегудова, А. Уткіна, С. Костяєва, С. Дікаєва, А. Сергуніна, Л. Косікової, Д. Шестакова, А. Кошкіна, А. Новікова, А. Торкунова, В. Стальнової та І. Гулієва. Як бачимо, цей список представлений виключно російськими вченими. При цьому їхні напрацювання, не дивлячись на часті випадки упередженості та заангажованості, загалом дозволяють осягнути сутність російського впливу на країни ЄС. Говорячи про вітчизняні розробки даного питання, варто зауважити, що вони, здебільшого, сконцентровані на загальній проблематиці гібридної війни. Відповідно, згадки щодо впливу РФ на внутрішньополітичні процеси країн ЄС є незначними. Не можна сказати, що вище наведений перелік вчених є вичерпним, але у контексті розробки даної проблеми він є досить точним та практичним.

Починаючи розгляд російського впливу на внутрішньополітичні процеси у країнах ЄС, доцільно окреслити його базове розуміння. Очевидно, що під впливом у даному випадку варто розуміти здійснення маніпуляцій з метою зміни поведінки об'єкта на свою користь. Відповідно, російський вплив на внутрішньополітичні процеси у країнах ЄС слід розцінювати як комплекс дій прямого та прихованого характеру, спрямованих на зміну політичної позиції останніх задля отримання бажаного результату.

Сформувавши коротке визначення та окресливши дане явище, варто перейти до природи та причин його виникнення. У даному випадку доцільно говорити про символічну та практичну площину. Перша полягає в тому, що для росіян не існує поняття власного кордону, він є мінливим, непостійним, що й зумовлює активну зовнішню політику Кремля. Перш за все, на

пострадянському просторі, який розцінюється як зона відповідальності Росії. Наприклад, А. Сергунін говорить про те, що ЄС, започаткувавши програму Східне партнерство, пішов на підрич політичної монополії РФ у Східній Європі¹. Дослідниця Косікова звертає увагу на те, що відбувається це через перетворення даного регіону на буферну зону². В. Стальнова наголошує на тому, що вплив РФ на процеси в ЄС має оборонний характер і є реакцією на намагання Брюсселю нав'язати Москві свій порядок денний³. Мова йде про те, що в такий спосіб Росія охороняє власний кордон, який не співпадає з її міжнародно визнаними межами. До символічної площини також варто віднести твердження про те, що Кремль, впливаючи на сусідні держави, демонструє власну силу та висловлює претензії на світове лідерство. Таку ідею обстоює дослідник А. Торкунов. Він вважає, що Росія в даному випадку діє виключно через м'яку силу, визначаючи її як здатність держав залучати інших на свою сторону, домагаючись підтримки власного порядку денного в міжнародних відносинах шляхом демонстрації своїх культурно-моральнісних цінностей, привабливості політичного курсу і ефективності політичних інститутів⁴. Варто зауважити, що дане визначення підпадає в цілому під розуміння впливу однієї держави на іншу (або її громадян). Але воно є громіздким, оскільки прагне охопити можливі інструменти здійснення маніпуляцій та цілі. Проте, виходячи із сутності самого явища гібридної війни, це некоректно. Повертаючись до символічної площини розуміння природи російського впливу на країни ЄС, варто згадати позицію Д. Шестакова, який взагалі говорить про так звану глобальну змову проти Росії^{5,6}. Незважаючи на абсурдність даної думки та конспірологічний і псевдонауковий підтекст, її існування та просування покликане відігравати роль певного культурного тла для виправдання політичних амбіцій Кремля. Також суттєвим є момент віри російського суспільства в такого роду «змову».

З практичної точки зору російський вплив на внутрішньополітичні процеси інших країн обґрунтовується західними

вченими. К. Чіввіс вважає, що Москва здійснює маніпуляції по відношенню до країн Європи з метою отримання доступу на європейські ринки на своїх умовах⁷. Дослідники М. Оренштейн та Д. Келемен звертають увагу на продаж енергоносіїв, мореплавство та постачання ядерного палива⁸. У свою чергу російські вчені С. Перегудов, А. Уткін та С. Костяєв обумовлюють таку ситуацію процесами глобалізації, наголошуючи на взаємному проникненні капіталів⁹. Окрему увагу вони зосереджують на твердженні, що санкції все ж завдають ударів російській економіці, а тому й має місце приховане лобіювання у структурах ЄС¹⁰. Тобто, мова йде суто про економічний фактор. За такою логікою, Росія впливає на ЄС виключно з метою отримання матеріальної вигоди. У той же час, якби Москва керувалася суто економічними мотивами, не було б потреби продукувати конфлікти, здійснювати кібер-атаки і т. ін. Відповідно, напрошується додаткове обґрунтування. М. Оренштейн і Д. Келемен, окрім згадки про енергоносії і т. ін., звертають увагу на те, що Росія здійснює вплив на країни ЄС задля отримання політичних дивідендів. Перша спроба організації даного процесу спостерігалася в 2006 р. у зв'язку з газовою війною проти України¹¹. Водночас, К. Чіввіс наголошує на тому, що стратегії впливу Росії продовжують традицію з часів СРСР, але актуалізовані та пристосовані до реалій XXI століття¹².

Отже, говорячи про природу російського впливу на внутрішньополітичні процеси країн ЄС, варто притримуватися комбінованого підходу. Важливою є як символічна, так і практична площини. Очевидним є те, що економічні та політичні мотиви є реальним тлом, яке намагається втілити російське керівництво, а культурно-духовна підводка слугує обґрунтуванням такої підривної діяльності і претензій Москви як на регіональне, так і на міжнародне лідерство.

Доцільно також звернути увагу на пояснення здатності Росії здійснювати вплив на країни ЄС. Дослідники М. Оренштейн і Д. Келемен вважають, що така можливість Москви зумовлюється слабкістю інститутів ЄС та проблемою біженців¹³. Дану думку варто уточнити. Доречно зауважити, що в цьому випадку мова йде

виключно про загальнонаціональні інститути ЄС наприклад, Європарламент. Але не згадуються уряди окремих країн. Проте логіка вказує на те, що саме через слабкість загальнонаціональних інститутів ЄС, керівництво конкретних держав дозволяє собі проводити політичний курс, який йде у розріз із генеральною позицією. Поряд з цим проблема російського впливу на внутрішньополітичні процеси країн ЄС криється в них самих. Розширюючись при збереженні старих правил гри, ЄС фактично самостійно запускає до своїх лав умовних «троянських коней» і, враховуючи принцип консенсусного прийняття рішень, ускладнює цей процес на процедурному рівні. Це й дозволяє Росії, отримавши прихильність однієї країни, фактично блокувати певні не вигідні для себе рішення. Звідси у контексті даної проблеми варто розглядати як вплив Росії на ЄС у цілому, на рівні загальнонаціональних органів, так і на окремо взяті країни. Проте, як можна зрозуміти, ці два процеси є взаємопов'язаними.

Раніше згадувалося про те, що Росія фактично продовжила традицію втручання у внутрішні справи певних держав з боку СРСР. І вперше свій інструментарій вона застосувала проти ЄС у 2006 р. Але про організацію потужного впливу доцільно говорити з 2009 р., коли Москва на офіційному рівні визнала у Брюсселі суперника¹⁴. Повноцінно фактор втручання у внутрішні справи країн ЄС став помітний з 2014 р., паралельно з анексією Криму та веденням бойових дій на Сході України. Також варто звернути увагу на те, що раніше, починаючи з 2006 р., економічний інструментарій організації впливу переважав над політичним. Нині ситуація демонструє зворотне — фінансові та ресурсні (наприклад, енергоносії) важелі слугують виключно для досягнення політичних цілей. Причому такий тренд спостерігається з 2008 р. — після війни з Грузією. Водночас, доцільно звернути увагу на відносну пасивність ЄС у даному питанні. Можна вважати, що в подальшому це й зумовило більш активні дії Росії щодо нарощування власного впливу в ЄС у довгостроковій перспективі.

Відповідно, варто перейти до характеристики конкретних інструментів і шляхів організації втручання Росії у внутріш-

ньополітичні процеси країн ЄС. Звернемось до виокремлених К. Чіввісом й, відповідно, спробуємо їх прокоментувати:

— *інформаційні операції* — використання інформаційних комунікативних каналів з метою поширення власних політичних нарративів. Для цього залучаються такі інформаційні ресурси як Russia Today (нині RT) та Sputnik. Одночасно здійснюється фінансування «фабрик думок», поширення інтернет-тролів та ботів і створення ферм фейкових новин. Основна мета таких операцій — сіяння сумнівів, продукування декількох правд, спрямування політичних дискусій у потрібне русло. У даному контексті варто згадати ситуацію навколо референдуму в Нідерландах щодо асоціації між ЄС та Україною 6 квітня 2016 р. Перед його проведенням спостерігалася активна інформаційна кампанія інспірована Росією проти підписання угоди;

— *кібер-атаки* — проведення хакерських дій задля отримання цінної інформації, яку можна використати з метою впливу на волевиявлення громадян. Також це стосується незаконного доступу до систем електронного урядування задля маніпуляцій з терміном прийняття політичних рішень. Останній напрям кібер-атак є гіпотетичним;

— *проксі* — використання груп симпатиків російського політичного курсу. Це можуть бути вихідці з самої Росії, які поширюють потрібні їй ідеї на Заході, або безпосередньо представники російської національної меншини. У даному контексті активними є діаспори в Латвії, Естонії та Німеччині. Діяльність проксі була успішною й під час кампанії навколо вище згаданого референдуму в Нідерландах щодо асоціації між Україною та ЄС;

— *економічний вплив* — фактично його можна вважати найбільш явним і водночас реальним засобом забезпечення російського впливу на внутрішньополітичні процеси країн ЄС. Перш за все, мова йде про постачання енергоносіїв. Другорядну роль виконує виведення капіталів у офшорні зони. Умовно економічний вплив можна поділити на прямий і непрямий. Перший стосується України. Його реалізацію було продемонстровано в 2006 і 2009 рр. шляхом зупинки постачання природ-

ного газу. У той же час це засвідчило непрямий вплив на ряд країн ЄС, коли європейські уряди боялися зриву постачань природного газу і, відповідно, продемонстрували енергетичну залежність своїх країн від Росії. Згадуючи російські капітали, варто зазначити про їхню важливість для економіки Кіпру. Будь-яке виведення значного обсягу з них загрожуватиме серйозним втратам аж до економічної кризи для цієї країни;

— *підпільні заходи* — даною категорією об'єднується ціла низка заходів за допомогою яких Росія здійснює таргетований вплив. Тут варто виокремити шпигунство, хабарництво, вимагання, інфільтрацію агентів. Прикладом застосування першого є справа депутата Європарламенту Бели Ковача в 2014–2015 рр. — його було звинувачено у шпигунстві на користь Росії¹⁵. Факти хабарництва з боку Росії є менш розповсюдженими та підтвердженими. Водночас, варто згадати скандал із підкупом групи депутатів ПАРЄ. Основним фігурантом справи вважається Азербайджан, але у загальному звіті присутні згадки про діяльність Росії в даному напрямку. Найбільш показовою і, зокрема, провальною інфільтрацією агентів стала спроба здійснення державного перевороту в Чорногорії 16 жовтня 2016 р. Не дивлячись на те, що Чорногорія не є членом ЄС, цей і наступні скандали у даній країні, які продовжує інспірувати Росія, опосередковано підривають позиції Брюсселю на Балканах. Дослідник С. Дікаєв, говорячи про можливості впливу ЄС на Росію через відправку спостерігачів, фактично розкриває зворотну ситуацію¹⁶. Справа в тому, що Москва також успішно використовує своїх людей, відправляючи їх «спостерігати» за виборами в ряді країн ЄС;

— *політичний вплив* — є традиційною формою втручання Москви у внутрішньополітичні процеси країн ЄС. У даному контексті доречно говорити як про дипломатичні засоби та канали, так і фінансування та надання підтримки проросійським партіям і організаціям та навіть окремим політикам. Тут варто згадати такі з них, як Національний Фронт (Франція), Лігу Півночі (Італія), Йоббік (Угорщина), Згода (Латвія), Альтернатива для Німеччини (Німеччина), Золотий світанок

(Греція) та ряд інших. Okремо варто звернути увагу на політиків, які відверто висловлюють прихильне ставлення до Росії, що часто йде врозріз з офіційною політикою держави їхнього походження. До таких належать Ніл Ушаков (мер Риги), Мілош Земан (президент Чехії), Віктор Орбан (прем'єр-міністр Угорщини), Роберт Фіцо (екс-прем'єр-міністр Словаччини), Герхард Шрьодер (екс-канцлер Німеччини), Румен Радев (президент Болгарії), Бойко Борисов (прем'єр-міністр Болгарії)¹⁷.

Таким чином, можна побачити, що Росія володіє широким арсеналом інструментів, за допомогою яких вона здійснює втручання у внутрішньополітичні процеси країн ЄС. При цьому дослідники М. Оренштейн і Д. Келеман визнають, що наразі Росія продовжує нарощувати свою присутність в ЄС¹⁸. Відповідно, цілком імовірно, що Москва почне розвивати згадані гіпотетичні напрями кібер-атак. Водночас відбуватиметься концентрація на втручаннях у виборчі процеси. Фактично програмою максимум для Москви є зняття санкцій, визнання Криму за нею та затвердження свого домінування в ряді регіонів. Проте найбільш очевидним є рух у бік створення більш-менш комфортного ставлення (у тому числі пасивного) ЄС до свого політичного курсу. Неодноразово згадувані М. Оренштейн та Д. Келеман звертають увагу на те, що Франція та Німеччина починають ставитися до Росії швидше як до партнера. Перша має традиційно сильні історичні стосунки з Москвою, прихильність другої зумовлюється взаємними економічними інтересами.

Проте, говорячи про конкретних «троянських коней» у складі ЄС, Росія наразі не може цілеспрямовано впливати на Францію та Німеччину. Вони схиляються до партнерства. Повноцінний вплив можна спостерігати у наступних державах: Кіпр, Угорщина, Греція, Болгарія, Італія. Як уже зазначалося, для Кіпру важливим питанням є збереження російських капіталів у власних банках, також раніше Росія активно використовувала місцеві порти для власних суден. Угорщина зацікавлена як у російському газі, так і в допомозі щодо розвитку

ядерної енергетики (будівництво атомних електростанцій Пакш-5 і Пакш-6). Італія і Болгарія вважаються проросійськими з огляду на своє керівництво, водночас вони продовжують притримуватися загального курсу ЄС. Але Болгарія, як і Греція, зацікавлені в російському газі й активно підтримують будівництво Турецького потоку. До того ж, нарощення впливу в першій важливе для Кремля в контексті розширення ЄС і НАТО на Західних Балканах.

Відповідно, варто виокремити наступні особливості втручання Росії у внутрішньополітичні процеси країн ЄС. Таке втручання має символічний і практичний характер; економічна складова повністю підпорядковується політичній; має місце використання широкого спектру інструментів; вплив на ЄС здійснюється як безпосередньо, так і через треті країни Європи, Центральної Азії і Закавказзя (перш за все, за допомогою газового питання); зазвичай воно подається як всеосяжне та всеохоплююче, але на практиці не завжди є ефективним.

Отже, підсумовуючи, варто зауважити, що Росія, організовуючи втручання у внутрішньополітичні процеси країн ЄС, керується, перш за все, політичними мотивами. Про це свідчать не лише спрямованість всіх інструментів впливу на обслуговування політичного курсу, а й факт того, що активізація Росії на даному напрямку корелюється із агресією на Сході України. Економічні вигоди у цьому випадку коректніше вважати бонусом для Москви. Причому політичні мотиви мають як внутрішній, так і зовнішній характер. В умовах наявних соціально-економічних проблем будь-який успіх Росії на міжнародній арені супроводжується неабиякою підтримкою В. Путіна з боку громадян. Водночас постійне підживлення образу ЄС, як головного політичного й культурного ворога Росії, сприяє внутрішньому символічному обґрунтуванню зовнішньої політики Кремля. Варто звернути увагу, що стосується це не лише Східної Європи, а й тієї ж Центральної Азії. За великим рахунком, Росія висвітлюється як жертва нападу ЄС і, відповідно, бореться з ним його ж методами (доречно згадати тезу про використання спостерігачів на виборах як агентів

впливу). У той же час, незважаючи на розмаїту кількість інструментів та значний обсяг впливу, «рука Кремля» не є всеосяжною. Як зазначає дослідник К. Чіввіс, не всюди гібридні заходи Росії є ефективними¹⁹. Відповідно, це змушує Росію врівноважувати свої поразки як зміною напрямків ударів, так і їх інтенсивності. Тому потенційними цілями для втручання Москви є вибори до Європарламенту, Балкани і Центральна Європа.

1. Сергунин А. А. «Восточное партнерство»: вызов российской дипломатии в Восточной Европе. *Вестник ВГУ*. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2010. № 1. С. 207. 2. Косикова Л. С. Восточное партнерство Евросоюза со странами СНГ и интересы России. Россия и современный мир. Москва, 2012. № 1. С. 188. 3. Стальнова В. А. Иностранное вмешательство в избирательный процесс суверенного государства: криминологический анализ. *Криминология: вчера, сегодня, завтра*. Санкт-Петербург, 2012. № 2 (25). С. 19–25. 4. Торкунов А. В. Образование как инструмент «мягкой силы» во внешней политике России. *От древней Руси к Российской Федерации: история российской государственности*. Материалы международной научной конференции 28–29 сентября 2012 г. Москва, 2012. С. 85. 5. Шестаков Д. А. Преступное вмешательство в политику суверенного государства: криминологические вопросы. *Причины вмешательства в политику суверенного государства*. Материалы круглого стола от 2 марта 2012 года. Санкт-Петербург, 2012. С. 12–17. 6. Шестаков Д. А. Вмешательство во внутреннюю политику: криминологическая оценка. *Криминологический журнал БГУЭП*. Иркутск, 2012. № 2 (20). С. 93–97. 7. Chivvis Ch. Understanding Russian «Hybrid Warfare» and what can be done about it. Published by RAND Corporation, Santa Monica, 2017. С. 1. 8. Orenstein M., Kelemen D. Trojan horses in EU foreign policy. *Journal of Common Market Studies*. New York, 2017. Vol. 55, № 1. С. 87. 9. Перегудов С. П., Уткин А. И., Костяев С. С. Лоббизм российского бизнеса в США и ЕС: эволюция и перспективы. Москва: ИСКРАН, 2009. С. 16–17. 10. Там же. С. 26. 11. Orenstein M., Kelemen D. Trojan horses in EU foreign policy. *Journal of Common Market Studies*. New York, 2017. Vol. 55. №1. С. 91. 12. Chivvis Ch. Understanding Russian «Hybrid Warfare» and what can be done about it. Published by RAND Corporation, Santa Monica, 2017. С. 7. 13. Orenstein M., Kelemen D. Trojan horses in EU foreign policy. *Journal of Common Market Studies*. New York, 2017. Vol. 55, № 1. С. 89. 14. Ibid. С. 91. 15. Ibid. С. 92. 16. Дикаев С. У. Юридическая оценка иностранного вмешательства в избирательный процесс суверенного государства. *Криминология: вчера, сегодня, завтра*.

САНКТ-Петербург, 2012. № 3 (26). 17. Chivvis Ch. Understanding Russian «Hybrid Warfare» and what can be done about it. Published by RAND Corporation, Santa Monica, 2017. C. 3. 18. Orenstein M., Kelemen D. Trojan horses in EU foreign policy. *Journal of Common Market Studies*. New York, 2017. Vol. 55, № 1. C. 97. 19. Chivvis Ch. Understanding Russian «Hybrid Warfare» and what can be done about it. Published by RAND Corporation, Santa Monica, 2017. C. 1.

Demartyno Andrii. Features of the Russian Federation's interference in the internal political processes of the countries of the European Union

The question of Russia's interference in the internal affairs of the EU countries began to pay due attention only from 2014. It relates to the annexation of the Crimean Peninsula and the occupation of part of Donetsk and Luhansk oblasts. Currently, the concept of «hybrid war» is becoming popular in the media. At the same time, there is growing interest in this phenomenon among scholars in a number of social sciences. But one should understand that the concept of «hybrid war» is so wide and complex that it requires a series of detailed research. For example, starting with finding out the nature of the conduct of this type of conflict, ending with the directions of the strike task and the tools used for this. The experience of Russia shows that its leadership has most thoroughly approached the question of expanding the boundaries of the hybrid war. We are talking about the internationalization and actual resolution of the conflict in all directions and on all possible fronts. Accordingly, speaking about direct military actions in the temporarily occupied territory of Ukraine, one should understand that along with them, Russia unfolds no less important struggle in the EU's expanses, namely, by deliberately organizing and exercising influence on internal political processes both on its general institutes and on individual countries. This problem lies in this study.

Russia's influence on domestic political processes in the EU countries should be regarded as a complex of actions of direct and covert nature, aimed at changing the political position of the latter in order to obtain the desired result. Speaking about the nature of Russia's influence on the internal political processes of the EU, it is worth pursuing a combined approach. Important is both symbolic and practical plane. It is obvious that economic and political motives are a real background that seeks to embody Russian leadership, while the cultural and spiritual lynchpin serves as the basis for such subversion and Moscow's claims to regional as well as international leadership.

Key words: interference, influence, interference instruments.